

ปกปิดแต่ไม่มิด ผิดกฎหมายแต่ไม่ผิดกฎเกณฑ์ทางสังคม: ว่าด้วยมุมมองต่อการพนันในสังคมอีสาน

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ¹

บทคัดย่อ

“การพนัน” เป็นคำที่มีถูกสื่อความหมายในสังคมไทยในแง่ลบซึ่งมีทั้งรูปแบบที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นอบายมุขซึ่งมีมิติเชิงศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการพนันหลายประเภทสามารถเล่นและเข้าถึงได้ง่ายจนกลายเป็นเรื่องปกติในสังคม บทความชิ้นนี้นำเสนอมุมมองต่อการพนันจากกลุ่มกรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นรวม 51 กรณี โดยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตบริบทพื้นที่ และอภิปรายผ่านแนวคิดปฏิบัติการ พบว่า มิติมุมมองต่อการพนันของแต่ละคนมีความแตกต่างกันไป การพนันในบางชนิดโดยเฉพาะหวยใต้ดิน กลับไม่ได้เป็นเรื่องที่ผิดในมุมมองของชาวบ้านเนื่องจากเป็นสิ่งที่มิอยู่ในชีวิตประจำวันมาอย่างยาวนาน และผู้ซื้อส่วนใหญ่มองว่าไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงในวงกว้าง การพนันในรูปแบบที่สัมพันธ์กับประเพณีวัฒนธรรมก็สามารถเป็นที่ยอมรับได้ของคนบางกลุ่ม ในขณะที่การพนันในรูปแบบของบ่อนเป็นสิ่งที่ไม่ดีในสายตาของคนทั่วไป การพนันหลายชนิดยังคงเป็นกิจกรรมที่ถูกปกปิดแต่ไม่มิดในสังคมมาโดยตลอด การให้ความหมายและมุมมองต่อการพนันจึงขึ้นอยู่กับสังคมวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมของกลุ่มนั้น โดยการพนันหลายรูปแบบเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายแต่กลับไม่ผิดกฎเกณฑ์ทางสังคมในมุมมองของพวกเขา

คำสำคัญ: การพนัน ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม อีสาน ประสบการณ์การเล่นพนัน หวยใต้ดิน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี <Email: pinwadee.s@ubu.ac.th>

Conceal but Reveal, Illegal but not against Social Norms: Views on Gambling in Isan Society

Pinwadee Srisupan²

ABSTRACT

For Thai society, “gambling” is a term that is often represented in a negative way that is both legal and illegal at the same time, while being a vice with a moral dimension. Many types of gambling can be played and easily accessible until they have become normal in society. This paper presents the perspectives of gambling from 51 case studies in Khon Kaen province. Qualitative research was conducted by using an in–depth interview technique, focus group discussion, and non–participant observation. The research result was framed by practice theory. It was found that the perspectives on gambling of each person are different. Certain types of gambling, especially underground lottery, are common in the view of the villagers. It has been in daily life for a long time, and most lottery buyers think that it does not affect them in a negative way. Some forms of gambling embedded in cultural traditions are acceptable, while gambling in the form of going to the casino is evil in the eyes of the general public. Many types of gambling have always been hidden activities in society. The definitions and perspectives on gambling depend on the socio–cultural and social norms of individual groups. In their views, many forms of gambling are illegal but not against social norms.

Keywords: Gambling, Cultural Practice, Isan, Gamble Experiences, Underground Lottery

² Assistant professor, Social Development program, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University <Email: pinwadee.s@ubu.ac.th>

บทนำ

เมื่อกกล่าวถึง “การพนัน” มักเป็นประเด็นที่สังคมไทยมักจะรับรู้ในเชิงลบว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงและมีแนวโน้มทำให้เกิดความเครียด ความทุกข์ รวมถึงนำไปสู่การก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการหลอกหลวง ฉ้อโกง การติดพนันที่อาจจะนำไปสู่การเป็นหนี้สิน รวมไปถึงการฆาตกรรม และปัญหาล่าสุดคือการที่การพนันเป็นสาเหตุให้เกิดการติดโคโรวิด จากกลุ่มคลัสเตอร์นักพนัน ซึ่งเกิดขึ้นในวงพนันขนาดเล็กไปจนถึงบ่อนขนาดใหญ่ที่มีส่วนทำให้โคโรวิดแพร่ระบาดได้ง่าย ภายใต้ปัญหาเหล่านี้ยังพบว่ามมีมิติทางสังคม วัฒนธรรมที่เราจะต้องพิจารณา แยกแยะการเล่นพนันของกลุ่มคนต่าง ๆ รวมถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่เข้าไปสัมพันธ์กับการพนันที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นมิติ ศีลธรรม สังคมวัฒนธรรม การเมือง เป็นต้น โดยตาม พรบ.การพนัน พ.ศ.2478 ไม่ได้นิยามความหมายของการพนัน แต่มีการกำหนดประเภทของการพนันออกเป็น บัญชี ก. และบัญชี ข. ว่าประเภทใดห้ามมิให้อนุญาตจัดให้มี หรือเข้าเล่น หรือเข้าพนัน ในลักษณะใดบ้าง ซึ่งบัญชีดังกล่าวเป็นตัวกำหนดว่าการพนันประเภทใด ถูกกฎหมายหรือไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งจะพบตามภาพข่าวว่ามีการลักลอบเล่นพนันและถูกจับกุมอยู่ตลอด ทั้งวงขนาดเล็กไปจนถึงบ่อนขนาดใหญ่

Yodkamonsat (2012) ชี้ว่า สังคมไทยมองว่าคนเล่นการพนันไม่ใช่คนเลว ถ้าเล่นเพื่อความสนุกสันทาน สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน หรือเล่นเพื่อเสี่ยงโชค แต่กลุ่มที่เป็นปัญหาคือ “นักพนัน” เป็นคนไม่ดี เป็นคนที่หมกมุ่นหรือใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อการเล่นพนัน แสวงหาที่จะเล่นพนันตลอดเวลาทุกรูปแบบ ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีกลุ่มที่เป็นปัญหาหรือเรียกว่า “นักพนัน” ไม่กี่คน สำหรับการพนันที่เป็นปัญหาย่อมนำไปสู่คำถามสำคัญว่าสังคมไทยจะทำความเข้าใจและรับมือกับการพนันอย่างไร และมีแนวทางในเชิงนโยบายในการจัดการปัญหาอย่างไร และสำหรับการพนันที่ไม่เป็นปัญหามักจะมีข้อถกเถียงว่าสามารถยอมรับให้เกิดขึ้นหรือมีการเล่นได้หรือไม่ และมักจะนำไปสู่การปฏิบัติระดับนโยบายว่าจะยอมให้มีการพนันแบบไหนที่ถูกกฎหมายได้บ้าง หรือแม้แต่การพนันที่ถูกกฎหมายก็ยังคงถูกตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น การซื้อลอตเตอรี่จะสามารถยอมให้เกิดการซื้อในแบบใด เด็กกลายเป็นเหยื่อหรือกลายเป็นวัตถุหนึ่งของการพนันเหล่านี้หรือไม่อย่างไร พ่อแม่ควรพาลูกไปวงไพ่หรือไม่ คำถามเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นในมิติของการพัฒนาสังคมเสมอ ทั้งนี้ แม้คำว่า “การพนัน” กับ “นักพนัน” จะมีนัยว่าด้วยเรื่องของ “พนัน” อยู่ในนั้น โดยคำแรกกล่าวถึงลักษณะวิธีการและคำที่สองกล่าวถึงผู้คน

ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการในปฏิบัติการนั้น แต่เมื่อเข้าไปถึงระดับการให้ความหมาย จะพบว่า การนิยามความหมายระหว่างการเล่นและนักเล่นของผู้เล่นพนันต่างมีความซับซ้อนในตัวมันเอง โดยเฉพาะความลึกลับที่เกิดจากมิติมุมมองทางกฎหมาย และสังคมวัฒนธรรม

ในบทความนี้ ผู้เขียนนำเสนอประเด็นการให้ความหมายความเชื่อต่อการพนันของกลุ่มกรณีศึกษาในจังหวัดขอนแก่น โดยให้ความสนใจไปที่พลวัตของมิติการรับรู้ทางสังคมที่สัมพันธ์กับมิติกฎหมาย บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ทางสังคม ความคาดหวังทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อผู้เล่นพนันในฐานะผู้กระทำการ (agency) ที่สามารถมีอิสระในการโต้ตอบหรือเลือกที่จะกระทำตามหรือไม่กระทำภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่สัมพันธ์กับบริบทการพนันที่รายรอบกลุ่มกรณีศึกษา ผู้เขียนเห็นว่าความเป็นจริงของการเล่นพนันที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนเกิดขึ้นภายใต้การให้คุณค่าต่อการกระทำภายใต้บรรทัดฐานที่แตกต่างกันไปซึ่งมีความหลากหลาย โดยพยายามมองให้มากกว่าการมองการพนันเป็นเพียงพฤติกรรมส่วนบุคคล ในขณะที่แว่นตาสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมของผู้เล่นก็อาจมีส่วนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้เล่นให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับในทางใดทางหนึ่งได้ โดยศึกษาปฏิบัติการ (practice) ของผู้เล่นภายใต้ภูมิณเวศของการพนัน (gambling landscape)

ทั้งนี้ Gordon and Reith (2019) เห็นว่าการใช้ทฤษฎีปฏิบัติการ (Practice Theory) เป็นเลนส์ในการมองการพนันเพื่อกลับมามองเปลี่ยนวิธีคิดและหลายกำแพงจากมุมมองเดิมโดยทำความเข้าใจการฝังลึก การรับรู้ สังคมและมิติเชิงพื้นที่ของปฏิบัติการการพนันเพื่อช่วยเห็นความเสี่ยงและอันตรายที่เกี่ยวข้อง โดยทฤษฎีปฏิบัติการมองคนในฐานะตัวกระทำ (actor) ที่ใช้ผู้กระทำการ (agency) ที่หลากหลายภายใต้โครงสร้างที่ก่อรูปปฏิบัติการทางสังคมในหลากหลายรูปแบบ ทฤษฎีปฏิบัติการเป็นกระบวนการค้นแบบกว้าง ๆ ทั้งในเชิงทฤษฎีและวิธีวิทยาในการทำความเข้าใจปฏิบัติการทางสังคมในชีวิตประจำวันโดยใช้กรอบคิดทางสังคมวัฒนธรรม ทฤษฎีปฏิบัติการช่วยให้เกิดการวิพากษ์และกรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เพื่อทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ (บุคคล วัตถุ หรืออื่นใดที่สามารถกระทำ) กับบริบทและโครงสร้างที่พวกเขาดำรงอยู่ ในบางนิยามกล่าวถึงกิจวัตรในชีวิตประจำวัน ดังนั้นปฏิบัติการทางสังคมจึงหมายถึงการปฏิบัติหรือนิสัยในชีวิตประจำวันหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำเช่นการบริโภคอาหาร การใช้พลังงานในบ้าน หรือการพนัน และวิธีการเหล่านี้มักเกิดโดยทั่วไปและเป็นอุปนิสัยที่เกิดขึ้นได้ในสังคม (Gordon & Reith, 2019) การชี้ให้เห็นมุมมองและปฏิบัติการของนักพนันในฐานะคนในจึงย่อม

เป็นแง่มุมที่แตกต่างจากคนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งดังกล่าว ผู้เขียนเลือกที่จะใช้ชุดคำอธิบายจากมุมมองของผู้เล่นภายใต้การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันก็วิเคราะห์ข้อมูลจากการอธิบายปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของพวกเขา โดยมุมมองที่ปรากฏในบทความนำเสนอข้อคิดเห็นบางส่วนจาก 51 กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

บทความนี้ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจมิติของคำว่า “การพนัน” ของผู้คนไม่ได้อิงกับนิยามตามตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียวแต่มีความสัมพันธ์เชิงสังคมวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ที่แต่ละสังคมย่อยนั้นยอมรับร่วมกัน และทำให้มุมมองต่อการพนันมีความแตกต่างกัน ผู้เขียนเริ่มต้นจากการอธิบายบริบทและพัฒนาการของการพนันในพื้นที่เมืองและชนบทของจังหวัดขอนแก่นซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อให้เห็นภาพเชื่อมโยงว่าการพนันที่ฝังแฝงอยู่ในพื้นที่อย่างยาวนานทำให้การพนันกลายเป็นเรื่องปกติ ในขณะที่เดียวกันพัฒนาการของการพนันก็เปลี่ยนรูปไปตามการพัฒนาพื้นที่ จนเข้าสู่ยุคปัจจุบันที่มีการพนันออนไลน์ให้เล่นได้ทั่วไปตามอินเทอร์เน็ต กระนั้นก็ดี การพนันก็ยังอยู่ถูกควบคุมผ่านกฎหมาย ส่วนการลักลอบและการเล่นอย่างเปิดเผยก็อยู่ภายใต้ความคิด ความเชื่อ และบริบทการควบคุมที่ต่างกันไป โดยการพนันหลายรูปแบบเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายแต่กลับไม่ผิดกฎเกณฑ์ทางสังคมในมุมมองของพวกเขาโดยเฉพาะการพนันหวยใต้ดิน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ยังเป็นข้อถกเถียงในระดับของการจัดการภาครัฐว่าจะมีมาตรการอย่างไร มุมมองเหล่านี้ถูกนำมาอภิปรายในประเด็นเกี่ยวกับความจนและความหวังในการมีชีวิตที่สุขสบายของพวกเขา รวมถึงข้อพิจารณาเพื่อไม่ให้ผู้เล่นติดกับดักทางความคิดเป็นข้อพิจารณาในส่วนท้าย

วิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษามุมมองการพนันกรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดขอนแก่นในสองพื้นที่คือพื้นที่เมืองและชนบท ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกัน โดยศึกษาผู้เล่นพนัน 51 กรณี ชื่อที่ปรากฏในบทความเป็นชื่อสมมติทั้งหมด ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตบริบทพื้นที่ มีระยะเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนามในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2563 ถึงเดือน กรกฎาคม 2564 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิด ทั้งนี้ งานชิ้นนี้ไม่ได้ศึกษารูปแบบการพนันเฉพาะกรณี แต่ศึกษาผู้เล่นที่ยินยอมให้ข้อมูลโดยความสมัครใจ โดยในกรณีของการซื้อหวยบนดินและใต้ดินเป็นประเด็นที่กรณีศึกษาเล่นมากที่สุด

และรู้สึกไว้วางใจที่จะให้สัมภาษณ์มากที่สุด การพนันประเภทหอยจึงถูกหยิบยกนำมาวิเคราะห์เป็นประเด็นเฉพาะ

พลวัตการพนันภายใต้การกำกับของรัฐ: กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

ในจังหวัดขอนแก่นมีการเล่นพนันทั้งในรูปแบบถูกกฎหมาย เช่น สนามชนไก่ และการลักลอบเล่นการพนัน ซึ่งพบตัวอย่างจากที่ปรากฏตามภาพข่าวทั่วไป รวมถึงพบการเล่นพนันหอยใต้ดินซึ่งพบในทุกพื้นที่เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นในภาคอีสาน สำหรับการพนันประเภทบ่อนการพนัน แม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนเมื่อสืบค้นจากการกล่าวถึงการบอกล่าเกี่ยวกับเล็งขอนแก่นซึ่งเป็นเซียนพนันในพื้นที่แล้วก็สามารถอนุมานได้ว่าการเล่นพนันดังกล่าวในพื้นที่เมืองน่าจะมีความยาวยาวนานรวมถึงในพื้นที่ชนบทด้วย จากการศึกษาปฏิสัมพันธ์ของการพนันกับบริบททางสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายภาครัฐในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น พบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพนันในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นมีความสัมพันธ์กับบริบทการพัฒนาในพื้นที่จวบจนเข้าสู่ยุคของความทันสมัยซึ่งมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องและดึงดูดความสนใจจากผู้เล่นอยู่เสมอ รูปแบบการพนันที่ถูกกฎหมายยังเป็นไปตาม พรบ.การพนัน 2478 โดยมีการพนันพื้นบ้าน เช่น ชนไก่ บั้งไฟ ผีงแฝงอยู่ในวิถีดั้งเดิมของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งมาโดยตลอด โดยสำหรับสถานการณ์การพนันในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นนั้น พัฒนาการของการพนันในแต่ละชนิดมีความไม่ชัดเจนมากนัก แต่พัฒนาของการกลายเป็นเมืองและการบังคับใช้กฎหมายของราชการส่วนกลางมีส่วนทำให้การพนันในอดีตที่เคยมีการเล่นอย่างเปิดเผยกลายเป็นสิ่งที่ต้องลักลอบและหลบซ่อน โดยพัฒนาการของการพนันในพื้นที่เมืองต่างจากพื้นที่ชนบทอันเนื่องมาจากสังคมวัฒนธรรมและการกลายเป็นเมืองสมัยใหม่ที่แตกต่างกัน

แม้ว่าจะมีงานที่เกี่ยวข้องกับการตั้งอากรบ่อนและหอยที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจของไทยแต่พบว่าไม่มีงานที่กล่าวถึงการเล่นพนันในภูมิภาคที่ชี้ให้เห็นพัฒนาการของการพนันในอีสานเลย โดยพบบงานศึกษาของ Leeanansaksiri (1992) ที่อธิบายการดำเนินธุรกิจการพนันประเภทหอยใต้ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ว่าน่าจะเริ่มมีขึ้นประมาณปี 2451 ในช่วงรัชกาลที่ 5 โดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาค้าขายและตั้งรกรากในตัวเมืองขอนแก่นเป็นผู้ดำเนินธุรกิจและได้กระจายไปตามอำเภอต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเล่นหอยใต้ดินจำนวนมาก เพราะวิธีการเล่นไม่ซับซ้อน การซื้อขายเป็นไปอย่างสะดวกและประชาชนรู้สึกว่าได้เป็นสิ่งที่ชั่วร้าย กลายเป็นค่านิยมในการเสี่ยงโชค อย่างไรก็ตาม การยกเลิกหอย ก.ข. ในปี 2459 ทำให้หอยเป็นสิ่งที่

ผิดกฎหมาย และห่วยกลายเป็น “ห่วยใต้ดิน” ไปโดยปริยาย กระนั้นก็ตีการเล่่นห่วยใต้ดินยังคงมีมาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อทางรถไฟได้สร้างถึงเมืองขอนแก่นในปี 2476 ก็ทำให้เมืองขยายตัวมากขึ้น ทั้งนี้ ห่วยใต้ดินในเมืองขอนแก่นน่าจะเป็นที่แพร่หลายมากกว่าเดิมหลังจากที่รัฐบาลตั้งกองสลากขึ้นในปี 2482 ซึ่งทำให้เกิดการอ้างอิงตัวเลขจากกองสลากฯ และเล่นได้ง่ายมากขึ้น ทำให้สันนิษฐานว่าการพนันในพื้นที่เมืองขอนแก่นเกิดขึ้นจากกลุ่มคนจีนอพยพในพื้นที่ซึ่งกระจายตัวจากพื้นที่พระนครและหัวเมืองหลักตามลำดับ

ราวช่วงปี 2500 เป็นต้นมา การพนันในพื้นที่เริ่มถูกแทนที่ด้วยการค้าขายของคนจีนคหบดีในเมือง ที่บางคนหันเหจากการเป็นเซียนพนันไปสู่การทำธุรกิจ ถูกกฎหมายและการเล่่นการเมือง การที่ขอนแก่นกลายเป็นเมืองใหม่จากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้การพนันที่เคยเปิดเผยถูกปกปิดห้ามปรามมากขึ้น แม้ว่าจะมีกิจกรรมการพนันถูกกฎหมายเช่น สนามม้าในช่วงระยะหนึ่ง แต่ก็ปิดตัวลงแล้ว โดยราวปี 2550 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการเติบโตของเมืองและการขยายตัวของคาสีโนชายแดน ทำให้ในพื้นที่เมืองเริ่มมีการเปิดร้านเกมออนไลน์แฝงด้วยการพนันออนไลน์หรือการเปิดร้านเหล้าที่มีการเล่่นพนันบอลในกลุ่มผู้ชม และมีชาวการจับกุมบ่อนวิ่ง ตู้สล็อต และคาสีโน อยู่บ่อยครั้ง

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาในชุมชนเมือง หลายกรณีให้ข้อมูลว่าในชุมชนมีการเล่่นพนันในลักษณะบ่อนขนาดเล็กหรือการรวมกลุ่มเป็นวงเล็ก ๆ มาโดยตลอด โดยส่วนใหญ่เป็นการเล่่น โบก ไฟ ไฮโลหรือในงานศพที่มองว่าสัมพันธ์กับความเชื่อประเพณีดั้งเดิมของชาวมุขชนที่มองว่าต้องอยู่เป็นเพื่อนศพทั้งคืน สร้างความครึกครื้นไม่เห่่งวง โดยอธิบายว่าเป็นกิจกรรม “จันเฮือนดี” ซึ่งผูกกับประเพณีของชาวอีสานมานานโดยไม่มีผู้ระบุได้ว่าเกิดขึ้นช่วงใดกันแน่ แต่เป็นที่รู้กันว่าเมื่อมีงานศพก็จะมี การพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับงานศึกษาของ Thanawattanawong et al. (2014) ที่พบว่า ในเมืองและชนบทมีการเล่่นพนันประเภทไฮโลทั้งในลักษณะการลักลอบเล่น และจะถูกเล่นอย่างเปิดเผยในงานศพโดยในสมัยก่อนเป็นการเล่่นเพื่อความสนุกสนาน มีความมุ่งหมายเพื่อลดบรรยากาศความเศร้าหมอง แต่ในปัจจุบันมีลักษณะของการเป็นบ่อนพนันเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าส่วนหนึ่งการเล่นดังกล่าวจะทำหน้าที่นั้นอยู่

ในชุมชนเมืองหลายแห่ง การเป็นพื้นที่ปิดหรือเป็นชุมชนแออัดยังมีโอกาสให้กลุ่มนายทุนนำตู้สล็อตไปวางล่อตาล่อใจคนในชุมชนให้แวะเวียนไปทดลองเล่นหรือเล่นในพื้นที่ปิดมากขึ้น โดยเฉพาะในระยะ 15 ปีหลัง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้การพนันออนไลน์ขยายตัวและเข้าถึงกลุ่มคนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่มากขึ้น ทั้งการพนันบอล ไฟ หวยออนไลน์ เป็นต้น โดยเริ่มจากการตั้งร้านพนันออนไลน์ การประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตและคนรู้จัก ซึ่งการพนันดังกล่าวชักจูงด้วยผลตอบแทนที่สูงกว่า ความเป็นปัจเจกปลอดภัยไม่ต้องเข้าไปอยู่ในพื้นที่รวมกัน ทำให้ผู้คนต่างหันมาสนใจเล่นพนันออนไลน์มากขึ้น

สำหรับการพนันประเภทหวยใต้ดินมีอยู่ในวิถีชีวิตการรับรู้ของชาวชุมชนทั้งในเมืองและชนบทมาอย่างยาวนาน โดยการพนันประเภทหวยใต้ดินมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของลักษณะการพนันและความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น กล่าวคือมีการอ้างอิงตัวเลขจากการออกสลากกินแบ่งของประเทศอื่นและตัวเลขสมัยใหม่ทำให้ผู้เล่นบางคนมีความถึในการเล่นเพิ่มขึ้น ซึ่งตามมาด้วยวงเงินเฉลี่ยต่อเดือนที่สูงขึ้นตาม เช่น หวยลาว หวยसानอย หวยหุ้น เป็นต้น ทั้งนี้ ในกลุ่มคนที่มียาได้น้อยในอดีตมีการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลจำนวนน้อยและเลือกซื้อหวยใต้ดินมากกว่า เนื่องจากผลกำไรที่สูงกว่าและมีโอกาสที่อาจจะถูกรมากกว่า อย่างไรก็ตาม สิ่งที่มีข่าวเกี่ยวกับการถูกรางวัลใหญ่และเลขดังก็มีส่วนทำให้ผู้ซื้อหลายคนซื้อลอตเตอรี่ควบคู่ไปด้วย

สำหรับในพื้นที่ชนบทที่เป็นพื้นที่ศึกษา ก่อนปี 2500 เป็นพื้นที่ห่างไกลความเจริญ การคมนาคมไม่สะดวก มีภูมิประเทศลึกลับภูเขาลักษณะเป็นป่า มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ประชาชนเดือดร้อนประสบปัญหาความปลอดภัยในชีวิต ทำให้มีความพยายามในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเขตปกครอง ประชาชนที่เข้าไปอาศัยส่วนหนึ่งเข้าไปจับจองพื้นที่ตามเส้นทางคมนาคมทำให้พื้นที่เจริญขึ้นตามลำดับ การเล่นหวยของชาวบ้านในหมู่บ้านนี้มีการเล่นมาก่อน ปี 2500 เสียอีกแต่จะเป็นเพียงคนกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้นที่เล่น โดยส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการครู หรือพ่อค้าแม่ค้าที่มีธุรกิจติดต่อกับนายทุนหรือเจ้าของธุรกิจคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในตัวอำเภอ ซึ่งจะมีทั้งซื้อเป็นลอตเตอรี่และหวยใต้ดิน ที่นิยมคือหวยใต้ดิน แต่เนื่องจากเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมองว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมายจึงไม่เป็นที่นิยมมากนัก ในช่วงปี 2520 พื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นพื้นที่สีแดง ประชาชนแตกแยกทางความคิด ส่วนหนึ่งหลบหนีเข้าไปร่วมกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ และได้มีการพัฒนาพื้นที่ตามนโยบายภาครัฐในภายหลัง การเปลี่ยนแปลงพื้นที่อันเกิดจากการพัฒนารัฐและการขยายอาณาเขตอำนาจรัฐ

ในพื้นที่หลังจากคำสั่งนายกรัฐมนตรี 66/23 มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงท่าทีและบทบาทของรัฐต่อการพัฒนาพื้นที่ อีกทั้งความเจริญด้านการคมนาคมส่งผลให้เกิดพื้นที่ขยายตัวและมีความเจริญมากขึ้น นโยบายรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐจึงเป็นผู้กระทำการสำคัญหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงวิถีการพนันของคนในพื้นที่

เมื่อพิจารณาบริบทการพัฒนาในพื้นที่ชนบทของภาครัฐ จะพบว่าเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนสำคัญในการปรับวิถีการพนันของคนในพื้นที่จากการละเล่นเพื่อความสนุกสนานกลายเป็นการลงทุนจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันชนไก่ การประกวดประชันในงานบุญประเพณี ตัวอย่างของการเล่นพนันในการแข่งบั้งไฟในประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งเล่าว่าในช่วงนั้น ชาวบ้านทั่วไปจะไม่เล่นพนันกันมีแต่เจ้านายที่เล่นสนุกสนานและดื่มกินไปด้วย และนี่อาจเป็นเหตุหนึ่งที่ว่า บุญบั้งไฟที่มีการนำมาเล่นเป็นการพนันกลับไม่ถูกชี้เป้าว่าเป็นสิ่งที่ต้องจัดการ หรือเป็นอบายมุขหรือเป็นสิ่งผิดต่อกฎหมายที่ทางเจ้าหน้าที่ต้องพยายามควบคุมในช่วงระยะเวลาดังกล่าวก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม แต่ละปีที่มีการจัดงานบุญประเพณี เงินรางวัลของผู้แข่งก็เริ่มสูงขึ้น และเงินเดิมพันของเหล่านักเสี่ยงก็สูงขึ้นไปอีกตามเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป และชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ชายที่เกี่ยวข้องเริ่มมีส่วนในการเดิมพัน นับตั้งแต่วันนั้นการนำบั้งไฟมาเล่นเป็นการพนันก็ดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันกับเงินเดิมพันที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ในชนบทยังพบการเล่นพนันประเภทบ่อนขนาดเล็กที่ลักลอบเล่นในกลุ่มนักพนัน ไม่ว่าจะเป็นไพ่ ไฮโล โกงชน โดมิโน กู้งัก (น้ำเต้าปูปลา) ซึ่งเห็นได้จากสถิติการจับกุมและภาพข่าวที่ปรากฏทุกปี รวมถึงการพนันออนไลน์ซึ่งเข้ามาในพื้นที่ช่วงปี 2558 ที่คนชนบทเริ่มมีการใช้มือถือแบบสมาร์ตโฟนมากขึ้น โดยการพนันหลายชนิดไม่มีการเล่นแบบเปิดเผยเหมือนในอดีตเนื่องจากการกำกับควบคุมที่มากขึ้น

จากบริบทการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของขอนแก่นทั้งในเมืองและชนบทชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการพัฒนาพื้นที่ของรัฐและการกำกับของรัฐส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและกิจกรรมการพนันที่ฝังแฝงด้วยมิติการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐที่สามารถทำให้การพนันถูกหรือผิด การหาประโยชน์ในเชิงธุรกิจของกลุ่มทุนในท้องถิ่นผ่านการสร้างความชอบธรรมในงานบุญประเพณี เจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่ควบคุม แสวงหาผลประโยชน์และกลายเป็นที่มาของการเปลี่ยนผ่านการเล่นพนันบางชนิดจากที่มีอยู่ในงานบุญประเพณีให้กลายเป็นธุรกิจ ในขณะที่การควบคุมเข้มขึ้นขึ้น เจ้าหน้าที่รัฐต้องเปลี่ยนบทบาทในพื้นที่ทางสังคมแบบเปิดให้เป็นตัวอย่างที่ดี คนในพื้นที่จึงเป็นตัวกระทำที่ทำให้การพนันยังคงฝังแฝงอยู่ในพื้นที่

โดยการพนันที่บางอย่างที่ถูกมองว่าเป็นการพนันที่ไม่ดีจะถูกปกปิดในพื้นที่แบบไม่มีค
มาโดยตลอด

ความคิด ความเชื่อ ความหมายของการพนันจากมุมมองของผู้เล่น

จากการศึกษาประสบการณ์การเล่นพนันและรูปแบบการแสดงออก ผ่านมุมมอง
โลกทัศน์ ความเชื่อ ความหมายของการพนัน ของกรณีศึกษาผู้เล่นพนัน พบว่า
รูปแบบการเล่นพนันในเมืองและชนบทมีความแตกต่างกันไป ชนิดของการพนัน
บางชนิดจะมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การซื้อหวยใต้ดิน การซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล
โดยการลักลอบเล่นการพนันในเขตเมืองจะมีบ่อนไฟในลักษณะคาลิโน วงไฟ ไฮโล
แต่ในเขตชนบทนอกจากวงไฟ ไฮโลแล้ว มักจะพบการลักลอบเล่นพนันที่บ้านด้วย
เช่น การชนไก่ เป็นต้น การพนันที่กลุ่มกรณีศึกษาเล่นทั้งที่ยังคงเล่นในปัจจุบันและ
เลิกเล่นแล้ว ได้แก่ หวยใต้ดินในรูปแบบต่าง ๆ สลากกินแบ่งรัฐบาล (ลอตเตอรี่)
ไพ่ชนิดต่าง ๆ ไฮโล โบก น้ำเต้าปูปลา (ในพื้นที่เรียก กุ้งไก่) โดมิโน พนันที่บ้าน เช่น
ปั่นแปะ บั้งไฟ โกะชน พนันกีฬา ได้แก่ มวย บอล พนันออนไลน์ต่าง ๆ เช่น บาคารา
ยิงปลา หวยออนไลน์ เป็นต้น สำหรับหวยใต้ดินเป็นการพนันที่คนส่วนใหญ่เล่นกัน
มากที่สุด และแม้ว่าจะทราบว่าเป็นผิดกฎหมาย แต่ก็เล่นกันในวงกว้างจนไม่รู้สึกรู้ว่า
เป็นการผิดกฎหมาย และพนันออนไลน์รวมถึงการซื้อหวยออนไลน์จะเป็นที่นิยม
ในกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มที่มีสมาร์ตโฟน สำหรับโดมิโนเป็นการพนันที่เป็นที่นิยมในวงหนึ่ง
ของกลุ่มกรณีศึกษาในชนบท โดยสถานที่ที่เล่นมีทั้งที่บ้านตนเอง/บ้านเพื่อน งานศพ
หอพัก ร้านเกม/ร้านพนันบอล บ่อนในชุมชน บ่อนนอกชุมชน ทุ่งนา/ป่า คาลิโนออนไลน์

1. การเล่นพนันแบบผิดกฎหมายในพื้นที่ปกปิดที่ไม่มีค

ในพื้นที่ศึกษาทั้งพื้นที่เมืองและชนบท พบว่า การเล่นหวยใต้ดินเป็นประเภท
การพนันที่มีการเล่นอย่างเปิดเผยมากที่สุด โดยที่ผู้ซื้อไม่ได้กังวลว่าจะถูกจับมากนัก
ผู้ให้ข้อมูลต่างเล่าด้วยความสนุกสนานเมื่อถึงช่วงเวลาของการซื้อหวย และการได้มา
ของตัวเลขที่ซื้อ ทุกคนต่างทราบดีว่าการซื้อหวยใต้ดินผิดกฎหมาย แต่คนซื้อหวย
ใต้ดินกลับถูกจับกุมบ่อย และส่วนใหญ่ตำรวจจะจับเจ้ามือรายย่อยมากกว่า ในขณะที่
เดียวกันการเล่นการพนันประเภทอื่น ๆ ก็ยังคงมีการละเล่นในพื้นที่ปิดที่เป็นที่รู้จักกัน
สำหรับนักพนัน เช่น วงไฟ ไฮโล การพนันออนไลน์ เป็นต้น โดยจะเห็นการลักลอบ
เล่นพนันและปรากฏเป็นภาพข่าวการจับกุมอยู่เป็นประจำ ซึ่งนักพนันบางคนก็ไม่ได้
เห็นว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรงแต่อย่างใด ผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่าหากเป็นการเล่นพนัน
ในบ่อนใหญ่จะมีเรื่องของการจ่ายส่วยมาเกี่ยวข้องซึ่งก็จะไม่มีการยืนยันว่ามีการจ่าย

ให้ใคร แต่หากเป็นพนันออนไลน์ก็จะพบว่ามีการเล่นผ่านอุปกรณ์ส่วนตัวได้ง่ายขึ้น

ในระดับของการเล่นพนันประเภทบ่อนพบว่ามีการเปิดพื้นที่ให้มีการเล่นพนันในพื้นที่ชุมชนที่อาจซ่อนสายตาคนทั่วไปภายใต้การจ่ายส่วยให้กับเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองและชุมชนบางแห่งได้มีการเปิดให้เล่นพนันอย่างเปิดเผย บางรายเล่าว่าสามารถเดินไปดูได้เลยในชุมชนไม่ได้มีการปิดบังแต่อย่างไร ปัญหาของวัฒนธรรมการจ่ายส่วยที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบรัฐ ส่งผลให้การพนันสามารถทำได้เปิดเผยในหลายรูปแบบ ทั้งแบบออนไลน์ หวยใต้ดิน หรือแม้กระทั่งวงพนันขนาดเล็กในชุมชน การยอมให้มีหรืออนุญาตภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ทำให้กลุ่มนักพนันหาโอกาสในการเล่นพนันอยู่เสมอ

พอชิต (นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2564) ให้ข้อมูลว่าในชุมชนที่ตนเองมาอาศัยอยู่ราวปี 2529 นั้น ก็พบว่ามีการเล่นพนันในชุมชนใกล้เคียงอยู่แล้ว เรียกได้ว่ามีลักษณะของการเป็นแหล่งอบายมุขก็ว่าได้ โดยการพนันส่วนใหญ่เป็นการเล่นบ่อนไพ่ ไฮโล มีทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนโดยเฉพาะคนที่ทำมาค้าขายในบริเวณสถานีขนส่งเก่าก็จะมาเล่น หรือมีการเล่นในสถานีขนส่งด้วย และมีการลักลอบเล่นมาโดยตลอด โดยตำรวจมักจะรู้เห็นและเก็บส่วยอยู่เป็นประจำจนถึงปัจจุบันส่วนการซื้อหวยใต้ดินก็มีการซื้อเป็นประจำอย่างเปิดเผยจนกลายเป็นเรื่องปกติ และมีการเล่นบ่อยครั้งมากขึ้นในปัจจุบัน

สำหรับชุมชนของแม่รวาย แม่รวายบอกว่า ในพื้นที่ของชุมชนที่อาศัยอยู่นั้น มีการเล่นการพนันอยู่หลายประเภท เช่น กู้งัก ไฮโล โบก ไพ่ หวย เป็นต้น และเล่นกันอย่างเปิดเผยภายในชุมชนเพราะมีการจ่ายส่วยให้แก่เจ้าหน้าที่ แต่แม่รวายนั้นไม่ค่อยได้เล่นการพนันประเภทอื่นในชุมชน นอกจากหวยใต้ดินและลอตเตอรี เมื่อสอบถามถึงการเล่นการพนันชนิดอื่นแม่รวายบอกว่าจะเล่นไฮโลเฉพาะที่มีการจัดงานศพในชุมชนเท่านั้น

“...ในชุมชนเฮามันกะมีผู้เล่นหลายแนวอยู่ได้ละ โบก ไพ่ กู้งัก ไฮโล กะมีเปิดนั่นละ แต่แม่หั่งบ่เล่นนำเฟิ่น แม่ซื้อแต่เลขกับลอตเตอรี เป็นส่วนหลายนั่นละ”

(แม่รวาย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2563)

ในกลุ่มกรณีศึกษาที่เป็นวัยรุ่น ต่างคุ้นเคยกับการเล่นพนันออนไลน์และมีบัญชีเป็นของตนเอง วงเงินเดิมพันออนไลน์ เช่นการซื้อหวยยังให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าการซื้อขายตามชุมชนหรือกับเจ้ามือโดยตรง อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงวัยรุ่นเท่านั้นที่ใช้บริการเว็บออนไลน์ ยังมีชาวชุมชนที่สามารถเล่นพนันออนไลน์โดยการเรียนรู้จากลูกของตนเอง นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่าพื้นที่ออนไลน์ยังเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ผู้ใช้บริการที่ต้องการความเป็นส่วนตัวสูง และไม่ต้องการให้คนภายนอกรับรู้เนื่องจากมีสถานะทางสังคมควบคุมอยู่ ผู้เล่นจึงไม่แสดงตัวตนอย่างเปิดเผยทำให้รู้สึกปลอดภัยในการเล่นไม่ว่าตนเองจะได้รับโชคหรือไม่ก็ตาม

ตัวอย่างของ ไอ้ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เป็นคนที่ไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายประกอบกับผู้ปกครองที่มีฐานะ ไอ้เคยเล่นการพนันคือหวยใต้ดินครั้งแรกเมื่อ 3 ปีที่แล้ว เมื่อตอนอยู่ชั้นปีที่ 1 โดยครั้งแรกที่เล่น เกิดจากเพื่อนโพสต์ในเฟซบุ๊กและชวนเล่น จึงอยากลองเพราะใช้เงินลงทุนน้อยและอยากได้เงิน ไอ้รู้จักการพนันในเว็บออนไลน์เพราะว่าเคยฝากเพื่อนซื้อจึงซื้อตาม

“...ส่วนใหญ่แต่ก่อนเคยฝาก แล้วแบบมันไม่อยากฝากแล้วก็เลยสมัครสมาชิก มันให้บาทละ 90 บาท เยอะกว่าคนขาย เพราะคนข้างนอกมันก็ซื้อผ่านเว็บมันละแล้วมันก็มาซื้อผ่านเว็บมาเอาเปอร์เซ็นต์”

(ไอ้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2563)

ไอ้มีกลุ่มที่มีการสื่อสารบอกเรื่องหวยในไลน์ เป็นกลุ่มแก๊งเลข ซึ่งถ้าซื้อตามทีกลุ่มบอกก็มีโอกาสถูกมากกว่า โดยการเล่นหวยจะเล่นหวยในเว็บไซด์ เช่น หวยसानอยและหวยหุ้น โดยเล่นแต่ครั้งเพียง 5-10 บาท ต่อครั้ง

สำหรับเพี้ย ชายหนุ่มอายุ 24 ปี พนักงานรักษาความปลอดภัยในสถานบันเทิงแห่งหนึ่ง ชีวิตของเขาในวัยเด็กต้องอยู่กับยายโดยชีวิตผกผันจากการเป็นเด็กเกเรในสายตายายและมองว่าตนเองต้องถูกบังคับให้อยู่ในกรอบ เขามีชีวิตสัมพันธ์กับการเล่นพนันในช่วงวัยรุ่น เมื่อต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพี้ยก็เล่นพนันออนไลน์เพื่อหารายได้เสริมโดยให้เหตุผลว่าเพราะต้องการเงินใช้จ่ายส่วนตัวสูงและต้องส่งเงินไปให้ยายด้วย จึงมีความจำเป็นต้องหาเงินจากวิธีการนี้

“...ดีกว่าผมไปหาค้ายาค้าม้านะพี่ อย่างน้อยเราเล่นก็เล่น
ในเว็บ ตำรวจเขาก็ไม่ได้มาวุ่นวายนะ ไม่เล่นไม่ได้หรอกพี่ รายจ่าย
มันเยอะ”

(เฟย์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2563)

ตัวอย่างข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การเล่นพนันเกิดขึ้นผ่านโอกาสที่จะอยู่ในสภาพ
แวดล้อมหรือพื้นที่ที่เปิดให้เข้าถึงการเล่นพนัน โดยผู้เล่นจะเล่นได้โดยไม่ตะขิดตะขวงใจ
เนื่องจากสังคมที่เขาอยู่ยอมให้เกิดขึ้นได้ หรือการเล่นออนไลน์ที่สามารถเล่นได้ทุกที่
ก็ไม่ได้มีใครไปจับจองเพราะกลายเป็นพฤติกรรมส่วนบุคคลที่กลุ่มกรณีศึกษา
ให้เหตุผลว่าไม่สร้างความเดือดร้อน การพนันที่ผิดกฎหมายจึงเกิดขึ้นบนพื้นที่ที่ไม่ได้
มีการกล่าวถึงอย่างเปิดเผยแต่มีอยู่จริงแทรกอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขา

2. ผิดกฎหมายแต่ไม่ผิดกฎเกณฑ์ทางสังคม

ภายใต้กฎหมายเดียวกัน แต่กฎเกณฑ์บรรทัดฐานที่มีร่วมกันในแต่ละพื้นที่
อาจจะแตกต่างจากระบบกฎหมายที่มีอยู่ ทำให้เกิดมุมมองต่อการพนันที่แตกต่าง
กันไป บรรทัดฐาน (Norms) หมายถึงกฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของ
คนในสังคมที่มีลักษณะเจาะจงในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่คนเราใช้ตัดสิน
ความประพฤติซึ่งเมื่อมีการกระทำแหกคอกออกไปก็จะถูกประณามหรือต่อต้าน
(Fuengfusakul, 2005, p. 48) ผู้ให้ข้อมูลหลายกรณีเห็นว่าพนันในบางเรื่องอาจจะ
ผิดกฎหมายแต่ไม่ได้ผิดกฎเกณฑ์ทางสังคม หรือไม่ได้สร้างความเดือดร้อน โดยจาก
กรณีศึกษาส่วนใหญ่มองว่าการพนันประเภทหวยซึ่งเป็นการพนันที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน
มาอย่างยาวนานและทุกคนต่างก็ซื้อไม่ใช่เรื่องที่ผิด หากมีความพอดีและไม่ได้
ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเงินของตนเองหรือครอบครัว แต่หากเป็นการพนัน
ประเภทอื่นที่จำกัดวงเฉพาะกลุ่มและมีแนวโน้มส่งผลเสียต่อตนเองและสังคม
การพนันดังกล่าวก็ถูกอธิบายว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ทั้งนี้ เมื่อมองไปที่มิติความเชื่อและ
มุมมองเชิงวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับมิติการซื้อหวยในหลากหลายรูปแบบ
ซึ่งมีทั้งความเชื่อดั้งเดิมซึ่งผูกโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหนือธรรมชาติ ซึ่งกลุ่มคนวัยทำงาน
และชาวชุมชนจะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมการบนบานศาลกล่าว และมีความเชื่อสมัยใหม่
ที่ผูกกับมิติความชื่นชอบศิลปินและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากการซื้อหวยแล้ว
ในการเล่นพนันประเภทอื่นยังมีมิติของบรรทัดฐานที่ยอมรับร่วมกันได้ในแต่ละพื้นที่
ดังมีคำอธิบายต่อไปนี้

ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน

กลุ่มกรณีศึกษาต่างมีพื้นฐานจุดเริ่มต้นการเล่นพนันจากชุมชน กลุ่มเพื่อนที่เล่นพนันโดยมองว่าการเล่นพนันเป็นสิ่งที่อยู่ทั่วไป ไม่ผิดศีลธรรม หลายคนมีคำอธิบายเกี่ยวกับการพนันโดยแบ่งประเภทหรือชนิดของพนันว่ารูปแบบใด ผิด/ไม่ผิด โดยอาจมีบรรทัดฐานทางสังคมร่วมซึ่งเป็นลักษณะของความรู้สึกว่าการเล่นในลักษณะดังกล่าวไม่ใช่เรื่องผิด โดยเฉพาะการเล่นพนันหวยใต้ดิน แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายแต่ไม่ได้เป็นเรื่องที่ผิด เพราะคนในชุมชนต่างเล่นเป็นเรื่องปกติ โดยเฉพาะคนในครอบครัวที่ไม่ได้ห้ามหรือในบางครั้งก็สนับสนุนให้เล่นจึงตัดสินใจเล่นได้โดยง่าย ในขณะเดียวกันการเล่นพนันในงานศพต่างเป็นสิ่งที่ก้ำกึ่งระหว่างความผิดถูกในความรู้สึกของหลายคนเพราะส่วนหนึ่งกลับรับรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่เคยมีมานาน แต่หากเป็นการพนันไพ่ ไฮโล ที่ลักลอบเล่น ก็เป็นสิ่งที่ผิดเพราะเป็นการเล่นพนันที่ไม่ได้เน้นที่ความสนุกสนานและอาจจะส่งผลให้ผู้ที่เล่นเดือดร้อนด้วย

ตัวอย่างของแม่สอง มองว่าการเล่นการพนันในงานต่าง ๆ ก็ยังถือว่าเป็นการพนันที่ผิดกฎหมายอยู่ แต่ในขณะเดียวกันแม่สองก็มองว่าการเล่นพนันนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่เล่นกันมานานแล้ว

“...เราก็เล่นแก๊งวงกันปกติ เล่นเพื่อความสนุกกันเฉย ๆ มีแค่ทุกวันนี้ ที่มีการกำหนดว่ามันเป็นการเล่นพนัน”

(แม่สอง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2563)

คำพูดของแม่สองชี้ให้เห็นว่ารัฐเป็นผู้กำหนดนิยามเรื่องของการพนันขึ้นผ่านตัวบทกฎหมาย ไม่ได้เป็นในความหมายของชาวบ้าน ซึ่งเมื่อถามว่ามีความจำเป็นไหมที่จะต้องเล่นการพนัน แม่สองตอบว่า “มันไม่จำเป็นมากเท่าไร แต่ว่าส่วนใหญ่ถ้ามีงานศพคนเขาก็เล่นกัน”

หากเทียบมุมมองดังกล่าวกับการอธิบายของ McMillan (1996, p. 6) ที่กล่าวว่า การนิยามความหมายของการพนันมีความแตกต่างไปตามบริบทในแต่ละแห่ง โดยสำหรับสังคมสมัยใหม่ ความหมายของการพนันต่างครอบคลุมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงในทุกแง่มุมของชีวิตทางสังคม ก็จะทำให้เห็นว่าสิ่งที่กลุ่มกรณีศึกษาที่มองว่าการพนันในบางเรื่องไม่ใช่สิ่งที่ผิดนั้น ต่างเห็นว่าการพนันไม่ได้ส่งผลร้ายให้กับการใช้

ชีวิตของตนเองหรือไม่ได้ทำให้ตนเองตกอยู่ในความเสี่ยงบางอย่าง เช่น ความเสี่ยงทางการเงิน ที่มากขึ้นกว่าที่พบในชีวิตประจำวัน

พื้นที่ทางสังคม ลุ้น สนุก ไม่สร้างปัญหา

ในกรณีการซื้อหวยใต้ดิน กรณีศึกษาหลายรายเห็นว่าการซื้อหวยไม่ได้เกิดจากการอยากได้เงินเท่านั้น แต่เพราะการซื้อหวยทำให้เกิดการพูดคุยภายในสังคม รวมถึงถึงความสนุก และได้ลุ้น หวยจึงเป็นสนามของ “เรื่องเล่า” ที่เป็นพื้นที่ทางสังคม โดยเฉพาะในแวดวงของผู้หญิง ในวันที่หวยออกและหลังจากหวยออกแล้วจึงมีการพูดคุยอย่างออกรสชาติของคนที่ถูกและไม่ถูกหวย

ตัวอย่างของบิวตี้ ซึ่งเป็นนักศึกษาอธิบายว่าสาเหตุที่เล่นเพราะว่า มีความสนุก บิวตี้ กล่าวว่า “มันสนุก มันแบบเหมือนเราเห็นยายที่แบบไปแล้วก็นั่งคุยกัน มันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหนึ่ง เวลาเราเล่นไม่ใช่แบบต้องฟังเสียงว่าเธอต้องได้เงิน แต่เราจะไปคุยกับเพื่อน ๆ นัดพบปะกันรู้สึกว่ามันมีความสุขนะ มันม่วน มันคุยกัน มันด่ากันได้ (หัวเราะ) ก็เลยชอบ” บิวตี้บอกว่าเมื่อซื้อไม่ถูกก็ยังเล่นอยู่เพราะเป็นความชอบส่วนบุคคล แต่อาจจะลดลงเรื่อย ๆ “คนเราเจ็บไม่จำ เค้าก็ยังอยากซื้อเลย เค้าก็ว่ามันโอเคอยู่นะ อย่างน้อยมันได้ลุ้น ได้ตื่นเต้น คิดซะว่าเราเอาเงินนี้ไปซื้อความตื่นเต้นให้เราได้”

นอกจากหวยแล้ว การเล่นไฮโลของเจ้ามือไฮโลอย่างยายขาววัย 57 ปี อดีตสาวหมอลำ ยังถูกอธิบายว่าเป็นกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน ยายขาวเข้าร่วมวงการเป็นเจ้ามือไฮโล จากความเศร้าโศกจากการสูญเสียลูกในปี 2539 และ 2540 พี่สะใภ้เห็นว่ายายขาวจมอยู่กับความเศร้าหมองจึงมักจะมารับเพื่อชวนออกไปเที่ยวเล่นตามหมู่บ้านโดยเฉพาะนั่งเล่นตามวงเหล้า และมักจะมีการเล่นไฮโลหลังจากนั้นเป็นประจำ ก่อนหน้านั้นยายขาวเป็นคนที่ไม่กล้าแม้แต่เล่นหวยจนพี่สะใภ้ชักชวนให้ลองเล่นเพื่อคลายเครียด เริ่มเล่นตาละ 1 บาท ปรากฏว่ายายขาวเล่นแล้วได้เงินหลายครั้ง ทำให้ยายขาวรู้สึกว่าการเล่นไฮโลทำให้ลืมเรื่องแย่ ๆ ได้ เต็มไปด้วยความสุขและยังได้เงินอีกด้วย จนในปี 2545 พี่สะใภ้เริ่มชวนให้ยายขาวร่วมหุ้นกันเพื่อเป็นเจ้ามือไฮโลตามงานศพและช่วงสงกรานต์ โดยร่วมหุ้นลงขันคนละ 1,000 บาท โดยจะตั้งเป็นวงเล็ก ๆ ที่ผู้มาเล่นส่วนใหญ่เป็นเด็กกับคนที่เล่นด้วยเงินที่ไม่มากนักนับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา คนที่รู้จักยายขาวในฐานะ “คนเล่นไฮโล” หรือเจ้ามือไฮโล

วงไฮโลกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมของยายขาว เธออธิบายว่าที่มาเป็นเจ้ามือไฮโลก็เพราะต้องการความสุขทางใจ อยากให้เด็ก ๆ ได้เงินไปซื้อขนม หรือคนที่มาเล่นได้เงินจากเวลาว่าง ไม่ได้จริงจังอะไรมากเท่าไรนอกจากไฮโลหากเป็นช่วงสงกรานต์เธอก็จะมีการเปิดวงกุ่มไก่ (หรือที่รู้จักในชื่อน้ำเต้าปูปลา) ซึ่งผู้เล่นก็สามารถวางเงินที่จะเล่นได้ตั้งแต่ตาละ 1 บาทขึ้นไปแต่ไม่ควรเยอะเกินเช่นเดียวกันกับวงไฮโลบรรยากาศตอนเลิกวงทุกคนจะไว้วางใจอยากใหยายขาวอยู่สั้นต่อเพราะไม่มีใครอยากเลิกเล่น ตลอดช่วงเวลาของการเปิดวงของเธอเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะสนุกสนาน จนไม่มีใครอยากจะลุกไปไหน เพราะยายขาวจะชอบปล่อยมุขตลกอยู่เรื่อย ๆ หนึ่งอาจเป็นเพราะเธอเคยเป็นหมอลำกลอนจึงมีทักษะในการสร้างความบันเทิงให้กับผู้คนด้วย

เมื่อการพนันกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีความสนุกสนาน ในลักษณะของความบันเทิงประเภทหนึ่ง กลุ่มในสังคมจึงยินยอมให้เกิดการเล่นพนันและทำให้การพนันไม่ใช่ปัญหาสำหรับพวกเขา อย่างไรก็ตามสิ่งที่สังเกตว่ามุมมองนี้เป็นมุมมองเชิงปัจเจกที่มองจากความสัมพันธ์ของตนเองกับการพนันนั้น

ความเสี่ยง ความฝัน ความหวัง

ในกรณีของแม่เอซึ่งถูกหวนจากตัวเลขที่ซื้อค่อนข้างบ่อย คืองวดต่องวด หากงวดที่ซื้อนั้นไม่ถูกหวน แม่เอก็ซื้องวดต่อมาอีกเช่นเคย และขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกเช่นเคย เพราะเชื่อว่าโชคกลางของตนจะมาในงวดต่อไป และหากงวดต่อมาไม่ถูกหวนอีกนั้น แม่เอก็จะทำการไหว้ขอพรไปเรื่อย ๆ จนกว่าตัวเองจะถูกหรือโชคกลางจะมาโดยไม่คิดขอย้อหรือเสียกำลังใจในการซื้อ นอกจากนี้ แม่เอยังบอกอีกว่าคนในชุมชนได้ทำงานในตัวเมืองมีเงินมากขึ้นก็สามารถซื้อหวนเพิ่มมากขึ้นได้ด้วยเช่นกัน และถึงจะมีทางเลือกของอาชีพที่เล็กน้อยแต่ก็ยังสามารซื้อหวนในจำนวนที่ปกติได้ดังที่เคยซื้อมาในทุกงวด

แม่เอเห็นว่าหวนเป็นการความเสี่ยงที่น่าลงทุน แม่เอบอกว่าสาเหตุที่ทำให้การซื้อหวนนั้นก็หวังว่าเมื่อได้เงินมา ทำให้ชีวิตที่เป็นอยู่ดีขึ้น หมดภาระหนี้สินรวมทั้งยังมีลูกชายที่ต้องเรียนหนังสือในระดับอุดมศึกษา จึงต้องมีภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ประกอบกับในภาวะเศรษฐกิจของปีนี้เป็นไปในทิศทางที่ไม่ค่อยดี ทำอาชีพอะไรก็ได้ผลตอบกลับค่อนข้างน้อย แม่เอจึงซื้อหวนเพื่อมีโชคจะได้นำเงินที่ได้ไปจุนเจือครอบครัว เช่นเดียวกับแม่รวยที่เชื่อว่าการเล่นการพนันของตัวเองเพราะการที่อยากมีเงินที่เยอะขึ้นมากกว่าเดิม เพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัว เนื่องจากว่าสภาพทาง

การเงินที่บ้านนั้นมีปัญหาในบางครั้งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของสมาชิก รวมทั้งการที่มีหลานที่กำลังเรียนหนังสือ จึงมาซื้อหวยเพื่อหวังว่าจะถูกและได้เงินเพิ่มขึ้น

ทางออกของชีวิตท่ามกลางทางตัน

แม่นี หญิงวัย 56 ปี เป็นตัวอย่างหนึ่งที่กล่าวว่าได้พอลืมตาอ้าปากได้เพราะการซื้อหวย แม่นีซื้อหวยครั้งแรก ตอนอายุประมาณ 25 ปี ตอนนั้นแม่ของแม่นีย้ายไปอยู่อำเภอบ้านแพง ไปทำงานสวนเลื้อ แม่นีจึงย้ายไปอยู่ด้วย ไปช่วยแม่ทำงาน

“...ตอนนั้น เป็นเรื่องที่แม่จำได้ไม่ลืมเลย แม่ไม่ค่อยมีเงิน มีเงินอยู่ในกระเป๋าเพียง 5 บาท แต่ใจมันอยากจะซื้อเลข แต่จำไม่ได้ว่าเลขอะไร แม่อยากซื้อมาก ถือว่าโชคยังเข้าข้างว่ามีคนเดินมาขายเลขพอดี จึงได้ซื้อ แล้วก็ถูกได้เงิน 300 บาท สมัยนั้นเงิน 300 ก็ถือว่าเยอะพอตัว จึงนำเงิน 300 บาท ที่ได้มาลงทุนซื้อของมาขาย ขายส้มตำ บึงไก่ ตั้งแต่นั้นมาก็ได้สร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมา ที่มีทุกวันนี้เพราะถูกเลขครั้งนั้นแหละ ยังคิดถึงบุญคุณของเขาอยู่”

(แม่นี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2563)

แม่นีเห็นว่า ‘ความจน’ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หลายคนตัดสินใจเล่นพนันเพื่อหวังได้เงินมาใช้จากการลงทุนด้วยเงินจำนวนน้อยที่พวกเขามีอยู่

“...พวกที่เล่นการพนัน คิดว่า เขาไม่มีเงิน ความยากจนเป็นเหตุหลัก อยากมีเงินใช้ แบบลงเงิน 5 บาท ก็พอจะได้สัก 20-30 บาท พอได้มาซื้อข้าวกินแต่ถ้าเป็นคน que เล่นมาก ๆ อันนั้นก็คงจะเป็นเพราะเขาโลภ และอยากได้เยอะมากกว่า พวกนั้นน่าจะระวยอยู่แล้วเล่นเพื่อเพิ่มเงินตนเองหรืออยากสนุก”

(แม่นี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2563)

การอธิบายการเล่นพนันที่สัมพันธ์กับความจน ในทางหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้เล่น แต่หากพิจารณาว่าการพนันมีความหมายในฐานะที่เป็นปฏิบัติการหนึ่งที่เขาใช้เป็นทางเลือกเพื่อให้ดำรงชีวิตในช่วงเวลาที่เขาไม่สามารถที่จะพึ่งพาใครยามอยากได้ ซึ่งก็มีลักษณะที่คล้ายกับกรณีถัดไปที่มองว่าเพราะความจนเขาจึงต้องกระโจนเป็นผู้เล่นด้วย

ความจนมันบีบให้คนชาวสะอาดตลอดไปไม่ได้

สำหรับน้ำเสก เส้นทางกลายเป็นนักพนันนั้นมิใช่ักพนันที่เล่นเพื่อหารายได้เพียงเล็กน้อยไปวัน ๆ แต่เป็นเส้นทางที่นำไปสู่การเป็นเซียน หรือนักพนันอาชีพผู้ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั้งอำเภอ จุดเริ่มที่แท้จริงนั้นเกิดขึ้นจากจุดเล็กแต่น้ำเสกหัดเล่นพนันกับเพื่อน ๆ เพื่อคลายเครียดสมัยอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเมื่อได้ย้ายกลับมาอยู่ที่บ้านเพราะเหตุการณ์ไฟไหม้รถ น้ำเสกจึงเริ่มเล่นการพนันเล็ก ๆ อย่างโดมิโนที่เข้ามาหมู่บ้านในระยะเวลาสั้น ๆ และเป็นที่ยอมรับในหมู่แม่บ้าน หรือเล่นไฮโลตามบ่อนขนาดเล็กในหมู่บ้าน เขารู้สึกว่ารายได้จากการเล่นพนันเหล่านั้นใช้เวลาเล่นชั่วคราวก็ได้เงิน ไม่ต้องลงทุนอะไรมาก กอปรกับเป็นคนที่ยังลังเลใจเมื่อว่ามีภารกิจหรือไม่ทำให้หลายครั้งมักจะประสบความสำเร็จมากกว่าเสีย อย่างน้อยที่สุดคือได้วันละ 500 บาท เป็นกำไร น้ำเสกอธิบายการเดินทางเข้าสู่เส้นทางนักพนันว่า

“...กะย่อนคนมันทุกซ่ยก กงานเฮ็ดกะบ่มี ลีเฮ็ดไห้เฮ็ดนากะบ่มี ผู้ซื้อ ข้าววางกับเป็นราคา เลี้ยงง่วนมกะเจ็งเป็นแถบ ๆ ความฮู้หยั่งกะบ่มี เงินทุนกะบ่มี จักสิพากันเฮ็ดหยั่ง ฮาลังคนไปขายแรงอยู่กรุงเทพฯ ใช้หนีกลับมากะกลับมาโตเปลา นายกะดูถูก ทั้งที่เขากะบ่ได้ซื้อค่าน เขากะเลยพากันเล่น อย่างน้อยกะวัด ๆ กันไปเลย ได้เป็นได้เสียเป็นเสีย แถมบ่ต้องไปลงแรงให้เขาดูถูกอีก ความจนมันบีบให้คนชาวบ่โดนดอ กเป็งน้ำหนี”

(น้ำเสก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2563)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การที่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งหรือแม้แต่ตัวน้ำเสกเองเข้าสู่เส้นทางวงการพนันเป็นเพราะความยากจนอันเนื่องมาจากเหตุ ซึ่งเป็นปัญหามานานาประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ ปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรที่ราคาถูกลง ความล้มเหลวจากการเลี้ยงโคนม ทำให้ต้องมีหนี้สินล้นพ้นตัว แม้แต่ไปขายในเมืองใหญ่ก็มิอาจหาเงินมาใช้หนี้ได้พอ เลวร้ายไปกว่านั้นคือต้องประสบกับคำดูถูกเหยียดหยามจากนายจ้าง แม้จะไม่ได้ซีเกียจก็ตาม ทำให้การเล่นพนันนั้นเป็นเสมือนทางเลือกหนึ่งที่เขาเลือกทำเพื่อหารายได้เพราะไม่รู้ว่าหากดิ้นรนไปทำอาชีพอื่นจะหาเงินได้ง่ายแบบนี้ไหม ชาวบ้านจำนวนหนึ่งจึงยอมสลัดทิ้งเส้นทางบนความชาวสะอาดของสังคมและเข้าสู่วงการ

พนันด้วยความพร้อมที่จะยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ดังเช่นคำพูดของน้ำเสกที่กล่าว ว่า “ความจนมันบีบให้คนชาวสะอาดตลอดไปไม่ได้” เพราะความจนจะบีบคั้นให้ ชาวบ้านผู้ซึ่งเคยพยายามเพื่อให้ตนมีชีวิตที่ดีขึ้นตามมาตรฐานของสังคมต้องเดินออก นอกเส้นทางอันชาวสะอาดไปสู่อีกเส้นทางเพื่อความอยู่รอด สำหรับน้ำเสกแล้ว เส้นทางการเล่นพนันเป็นเสมือนเส้นทางที่ช่วยให้ชายหนุ่มคนหนึ่งซึ่งไม่เคยคิดจะยุ่งเกี่ยว กับการพนันเพราะมองว่าผิดศีลธรรม แต่ในวันนี้เขากลับได้แสดงทัศนคติว่าการ เล่นพนันหากรู้จักวิธีการเล่นอย่างมีสติมันก็ได้ส่งผลเสียไปโดยสิ้นเชิง และยิ่งไปกว่านั้น น้ำเสกยังได้พิสูจน์ให้เห็นอีกว่าเส้นทางนี้ได้ทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวนั้นดีขึ้น “ไร้อะไรที่ได้มาก็มาจากเงินที่เล่นจากการพนัน” น้ำเสกได้ไต่จากนักพนันรายหนึ่งที่เล่น จนหมดตัวจนจำต้องขายไร่ให้เขา และตัวน้ำเสกเองก็ได้รับการขนานนามของ ชาวบ้านว่า “เสี่ยเสก” ผู้อาจเปรียบได้ว่าเป็นเศรษฐีรายย่อยของหมู่บ้านก็ได้

เส้นแบ่งบาง ๆ ของการเล่นพนัน: จุดที่รับได้และรับไม่ได้

ดังที่ผู้เขียนชี้ว่ากฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นตัวกำกับหนึ่งที่ยอมให้เกิดการเล่นพนัน ในสังคมนั้น ดังนั้นจึงมีจุดที่สังคมยอมรับร่วมกันได้และไม่ได้เป็นการรับรู้ร่วมกัน เมื่อสอบถามถึงการพนันที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา พบว่ากลุ่มกรณีศึกษามี มุมมองต่อเรื่องดังกล่าวที่ค่อนข้างหลากหลาย โดยพบว่า ส่วนหนึ่งชี้ว่าการพนัน บางอย่างไม่ได้เป็นการพนันเพราะอยู่ในชีวิตประจำวันแล้ว เช่น หวยใต้ดินที่ใคร ๆ เขาก็เล่นกัน เป็นต้น โดยในกลุ่มที่เห็นว่าลักษณะของการพนันที่ไม่สร้างปัญหา มีดังนี้

1. เล่นเพื่อความสนุกสนานบันเทิงชั่วคราว ไม่ส่งผลต่อสภาวะ เศรษฐกิจของตนเอง ตัวอย่างของบิวดีเห็นว่าการพนันที่ไม่เป็นปัญหาคือการเล่นกับ เพื่อนเพื่อความสนุกสนานกับเพื่อน โดยชี้ว่าอย่างน้อยคือกินเงินกันเอง ซึ่งก็ไม่ได้ เดือดร้อนอะไรมากมายแต่ก็ให้มันเหมาะสมกับเวลา นอกจากนี้การเล่นพนันในงานศพ ที่มีการศึกษาหนึ่งเชื่อว่าการเล่นของเธอเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานในงาน ศพเท่านั้นไม่ถึงว่าเป็นการเล่นแต่อย่างใด นอกจากนี้ในกลุ่มครัวเรือนที่สมาชิกเล่นการ พนันเหมือนกันมักจะยอมให้สมาชิกในครอบครัวเล่นพนันได้ แม้ว่าจะไม่ชอบใจนักและ พบว่าบางครั้งสมาชิกก็เกิดปัญหาจากการเล่นพนัน เช่น การเล่นเสีย หรือการถูก จับกุม

2. เล่นอย่างมีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ในหลายกรณีซึ่งให้สัมภาษณ์ว่ามักไม่ ประสบปัญหาการเล่นพนัน จะชี้ว่าตนเองมีความสามารถในการรู้เท่าทันการเล่นพนัน ของตนเอง เช่น สิน นัด น้ำ ดิน และรูทเปียร์ ต่างก็เห็นว่าการเล่นอย่างมีสติมีการ

ประมาณตน มีขอบเขตการเล่น หรือรู้จักควบคุมตนเอง ไม่ลุ่มหลงหรือมัวเมาที่จะสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะตามมาได้

รูทเบียร์ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการพนันอย่างมากกล่าววว่า “การพนันถ้าเล่นได้หรือเสียแล้วต้องรู้จักหยุด ไม่ใช่ดันทุรังไปเรื่อย ๆ เพราะเราไม่มีทางชนะเจ้ามือได้ อย่างไรก็ตามใครคนเล่นส่วนมากมีทั้งครุ ทั้งคนที่รับจ้าง ว่างาน ทั้งเมียฝรั่ง เล่นก็ไม่รู้จักหยุด ไม่มีจุดหมาย เล่นจนหมดตัว เล่นจนไปกู้เงินเป็นหนี้ เป็นสิน ขายบ้านขายนา เพราะเวลาเสียเงินก็จะพากันหัวร่อน หยุดไม่เป็น พากันเล่นไปเรื่อย ๆ เล่นแบบไม่มีอะไรกัน”

3. การเล่นพนันที่ไม่สร้างปัญหาให้กับชุมชน ไม่ทำให้ภาพลักษณ์ชุมชนเสีย ตัวอย่างในชุมชนชนบท การเล่นพนันในวงปิดไม่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ชุมชน แต่ในช่วงสถานการณ์โควิดจะมีความกังวลว่าการเล่นพนันที่มีลักษณะการรวมกลุ่ม จะทำให้เกิดคลัสเตอร์และหากมีคนติดโควิดอาจทำให้ปิดหมู่บ้านและทำให้คนอื่นในหมู่บ้านเดือดร้อนตามไปด้วย

4. ส่วนใหญ่เห็นว่าการเล่นหวยและลอตเตอรี่สร้างปัญหาน้อยที่สุด หวยใต้ดินเป็นการพนันที่อยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชนจนเห็นเป็นความเคยชิน และบางคนเห็นว่าเป็นการใช้การพนันแต่เป็นการเสี่ยงโชค ในกลุ่มของชุมชนเมืองต่างเห็นว่าหวยและลอตเตอรี่เป็นการพนันที่สร้างปัญหาน้อย แม้ว่าหลายคนก็ประสบปัญหาในการซื้อหวยใต้ดิน หลายคนเห็นว่าเป็นความหวังของคนตัวเล็กตัวน้อย การซื้อหวยจำกัดวงเงินเล่นได้ ถ้าคนที่ต้องการเล่นไม่มีเงินทุนที่จะเล่น หรือถ้าไม่จ่ายเงินงวดเจ้ามือก็จะไม่ให้ซื้อต่ออีก อย่างไรก็ตามก็มีตัวอย่างของพี่หมูที่เล่นหวยหมดเยอะกว่าเล่นไพ่ ไฮโล และติดหนี้เพราะซื้อหวยเงินเซ็น ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ชี้ว่าการเล่นหวยไม่ได้ส่งผลกระทบต่อที่น้อยอย่างที่คุณคิด

ในทางตรงข้าม การเล่นพนันที่เป็นปัญหา คือการพนันที่เลยขอบเขตของการควบคุมและส่งผลให้เกิดหนี้สิน และเป็นปัญหาทั้งต่อตนเองและครอบครัว ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ดังนี้

1. การเล่นพนันจนหนี้สินล้นพ้นตัว การเป็นหนี้พนันเป็นหนี้ที่ยอมรับไม่ได้ โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่ไม่ได้เล่นพนันหรือกลุ่มที่เล่นเฉพาะหวยอย่างเดียว โดยจะพบว่าในกรณีที่พบหนักสุดคือนำเงินที่เล่นพนันจนต้องขายที่ดินไปใช้หนี้ และทำให้ญาติ พี่น้องและครอบครัวไม่พอใจ แต่ก็ทำอะไรไม่ได้มากนัก เพราะต่างคนก็ทำมาหาเงินเลี้ยงตัวเอง ซึ่งจะพบว่าคนที่เล่นพนันจนประสบปัญหามากจะมีเหตุผลว่าสิ่งที่ตนเองทำเกิดขึ้นจากการที่ไม่มีอาชีพ เป็นต้น

2. การติดพนันจนไม่กลับบ้าน ซึ่งในหลายกรณีส่งผลให้เกิดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว ซึ่งเป็นลักษณะของการเสียพนันมากกว่าเลือกครอบครัว โดยในบางครอบครัวสามีภรรยาที่มองเงื่อนไขหรือการเข้าถึงขอบเขตการเล่นพนันที่ต่างกัน

3. การเอาประเพณีเป็นข้ออ้างในการเล่นการพนัน สำหรับการเล่นบั้งไฟ หากเป็นการเล่นตามบุญประเพณีโดยไม่มีการวางเดิมพันหรือลงเงินก็จะไม่ถือว่าเป็นการพนัน แต่จากสถานการณ์ในปัจจุบันที่พบว่าผู้คนได้มีการปรับเปลี่ยนจากเพียงการเล่นบั้งไฟตามบุญประเพณี ให้เป็นการเล่นในลักษณะของการลงเงินเดิมพันมากขึ้นนั้น ก็อาจทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ซึ่งตัวอย่างของคุณกได้เสนอแนะวิธีการแก้ไขคือ ควรส่งเสริมให้มีการเล่นโดยทำให้เป็นการเล่นกีฬา หรือจัดในลักษณะของการส่งเสริมชุมชนให้ส่งประกวดบั้งไฟชิงถ้วยรางวัลหรือเงินรางวัลต่าง ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้มีการเล่นบั้งไฟในลักษณะของกีฬามากกว่าที่จะให้เล่นเป็นการพนัน หรืออาจใช้การกำหนดกติกาในการลงเงินสำหรับการเล่นบั้งไฟ โดยกำหนดขอบเขตจำนวนเงินที่สามารถเล่นได้ไม่ให้มีขอบเขตที่สูงมากเกินไป เพื่อป้องกันการเล่นจนเกิดปัญหาตามมา

4. ประเภทของการพนันที่มักสร้างปัญหาคือบ่อน ไม่ว่าจะเป็นบ่อนพื้นบ้านหรือในเมือง เช่น บ่อนไพ่ ไฮโล โกงหน บั้งไฟ หรือคาสิโนออนไลน์ ซึ่งเหล่านี้มักเป็นการพนันที่มีการรวมกลุ่มและมีการกระตุ้นให้ลงเงิน และมักมีเจ้าหน้าที่นอกระบบรายวันพร้อมปล่อยกู้ในวงซึ่งคนที่ยบยั้งชั่งใจไม่ได้ก็จะหลงไปในวังวนดังกล่าว

อภิปรายผลการศึกษา

กฎเกณฑ์ บรรทัดฐานและคุณค่าในการดำรงอยู่ของการพนันในสังคมอีสานสู่การพิจารณาในเชิงนโยบาย

Gordon and Reith (2019) ชี้ว่าบรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) ซึ่งมีทั้งในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีส่วนก่อรูปปฏิบัติการ ซึ่งบรรทัดฐานสร้างปฏิบัติการและในขณะเดียวกันปฏิบัติการก็เป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานด้วย ดังนั้นกิจกรรมการพนันในแต่ละพื้นที่จึงเกิดขึ้นภายใต้บรรทัดฐานของพื้นที่ ผู้กำหนดความหมายจึงวางตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองผ่านความสัมพันธ์กับการพนันนั้นด้วย เราจะเห็นว่าในการสัมภาษณ์หรือสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพนันที่ยอมรับได้หรือยอมรับไม่ได้ มีพื้นฐานของการรับรู้การเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพนัน หรือความถี่ความถี่ในทางประวัติศาสตร์

อยู่ด้วย นอกจากนี้ การพนันยังผูกกับจริยศาสตร์หรือหลักศาสนา ที่แต่ละคนอาจจะยึดเส้นแบ่งที่ไม่เท่ากันอยู่ด้วย โดยจะเห็นว่า ในบางกรณี เห็นว่าศาสนาห้ามไม่ให้เกี่ยวข้องกับอบายมุขดังนั้นการเอาศาสนาไปผูกกับการพนันจึงอาจกลายเป็นหนทางเลี่ยงได้ อย่างไรก็ตาม การพนันบางชนิดเช่นหวยกลับเป็นข้อยกเว้นสำหรับหลายกรณี ในการขอยกหรือการบนบานศาลกล่าวหรือดลบันดาลให้โชค ตัวอย่างในกรณีของ รุทเบียร์ที่พยายามอธิบายเรื่องการเล่นการพนันเป็นสิ่งที่ควรแยกออกจากความเชื่อทางศาสนาที่มีการระบุข้อห้ามทางศีลธรรม แต่ยังให้ความเห็นอีกว่าในทางปฏิบัติ มิอาจแยกออกจากกันได้อย่างเบ็ดเสร็จ เพราะคนที่เล่นการพนันต่างมีเหตุผลและความพึงพอใจที่ตนเองนั้นต้องการจะเล่น ราวกับเป็นการปฏิบัติต่อความเชื่อที่ลึกลับทับซ้อนกันอยู่ สำหรับความหมายของคำว่า “การพนัน” ในมิติของกลุ่มกรณีศึกษานั้น มีการอธิบายเช่นเดียวกับงานของ Center for Gambling Studies (2014, p. 20) ที่อธิบายว่า ชาวบ้านให้ความหมายของการพนันผ่านความคิดเรื่อง “ดี” หรือ “ไม่ดี” ซึ่งมีกฎเกณฑ์ตามหลักศีลธรรม ความเชื่อ จารีตที่ชุมชนยึดถือเป็นบรรทัดฐานทางสังคมหรือเป็นแรงยึดเหนี่ยวรักษาความเป็นชุมชนเอาไว้ในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ซึ่งในมุมมองของชาวบ้าน การพนันที่เป็นสิ่งไม่ดีอาจส่งผลกระทบต่อจารีตของชุมชนและอาจจะทำให้เกิดความเดือดร้อนไม่เป็นสุข ดังนั้นจะพบว่าสำหรับกลุ่มกรณีศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จะมองว่า การพนันประเภทหวยใต้ดินหรือการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล จึงเป็นสิ่งที่มิอยู่ในชีวิตประจำวันเป็นการเสี่ยงโชคที่ไม่ใช่เรื่องผิดปกติแต่อย่างใด ไม่ว่าจะผิดกฎหมายหรือไม่ ต่างจากคำอธิบายอื่นซึ่งมีเส้นแบ่งของความไม่ดี และเห็นว่าหากใครเข้าไปยุ่งเกี่ยวจะมีระดับของความรุนแรงมากกว่า ในขณะที่ขบวนการพนันประเภทไฮโล ผู้ให้สัมภาษณ์กลับมีการแบ่งระหว่างการเล่นทั่วไปกับการเล่นในงานศพ โดยส่วนหนึ่งมองว่าการเล่นพนันในงานศพเป็นการเล่นตามประเพณีที่ต้องมีคนอยู่เป็นเพื่อนศพ การเล่นดังกล่าวจึงไม่ได้ผิดในทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่หากมีการเล่นทั่วไปที่อยู่ตามชุมชนกลับถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีและอาจจะส่งผลกระทบต่อการเงินของผู้เล่นและสันคลอนความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้เล่น

ภาพลวงของการพนันไม่ได้อยู่เพียงความหวังบังตาหรืออารมณ์บังใจ แต่ทว่าในการพนันที่ระบบทุนนิยมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและทำให้หมดไปได้ยากนั้น สื่อต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการพนัน ยังช่วยตอกย้ำมายาคติที่อาจเกิดขึ้นได้ง่าย และทำให้ผู้เล่นเข้าสู่วังวนของการเล่นได้ง่ายขึ้น ซึ่ง Hippel and

Henry (2016) เห็นว่าในกลุ่มคนที่ชื่นชอบการเล่นพนันและคนที่เข้าถึงการพนันได้ง่าย (เช่น ออนไลน์) ก็จะมีโอกาสที่จะขาดการยับยั้งตัวเองและทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ โดยเมื่อพิจารณาพฤติกรรมและการให้เหตุผลของผู้เล่นพนันผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวันมากขึ้น ช่วยให้เรามองเห็นว่าการเล่นพนันดำรงอยู่ภายใต้ความหวังของผู้เล่นอย่างไร โดยเฉพาะในกรณีของห่วยที่กล่าวถึงในหัวข้อก่อนหน้า เราจะพบว่าความเคยชินที่เป็นพฤติกรรมซ้ำนำไปสู่ความ “ไม่ตระหนักรู้” ในผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมมากนัก

ทั้งนี้ ในทางตรงกันข้าม จะพบว่าผู้เล่นพนันหลายคนไม่ได้ติดอยู่กับวังวนของการพนันทั้งหมด หลายคนทราบดีว่าการลงทุนเล่นพนันจะส่งผลกระทบต่อเขา นักพนันหลายคนจึงให้เหตุผลว่าในการเล่นพนันของตนเองจะมีกลไกที่ทำให้ตนเองเกิดความยับยั้งชั่งใจ เช่น การกำหนดวงเงินในการเล่นพนัน การดูแลสุขภาพ การเล่นที่สัมพันธ์กับดวงในวันดังกล่าว หรือแม้กระทั่งการดูแลสุขภาพยามดีหรือการผูกกับความเชื่อเรื่องการพนันแต่ละชนิด เมื่อเห็นว่าตนเองจะหมดตัวหรือเสียเงินจึงไม่เล่นต่อหรือเล่นเท่าที่มีโดยไม่วุ่นวายเกินไปเพื่อต่อยอด ตัวอย่างของน้ำเสกที่ได้แสดงทัศนคติว่าหากรู้จักวิธีการเล่นอย่างมีสติมันก็ได้ส่งผลเสียไปทั้งหมด ในลักษณะนี้ผู้เล่นบางคนจึงมีความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self-regulation) ซึ่งเป็นวิธีการที่เสี่ยงความเสี่ยง (risk) ได้ทางหนึ่ง Maranges and Baumeister (2016) ชี้ว่าความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self-control) ช่วยลดหรือหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงได้ เช่น การเล่นพนันที่เกินขอบเขต และการก่ออาชญากรรม เป็นต้น โดยพฤติกรรมเสี่ยงเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นเมื่อความสามารถในการควบคุมตนเองต่ำลง ยิ่งควบคุมตนเองได้น้อยก็ยิ่งเสี่ยงมากขึ้น การพนันที่เป็นปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการห้ามใจตนเองไม่ได้ โดยจะเห็นจากตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพนันที่กล่าวมาแล้ว และการเสนอทางออกในการควบคุมตนเองและเล่นอย่างมีสติของหลายกรณี ในทางจิตวิทยาการควบคุมตนเองจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการพนันจนทำให้เกิดปัญหาขึ้น

แม้ว่าการพนันเป็นความหวังในระยะสั้น แต่เมื่อผู้เล่นผิดหวังในแต่ละกรณีศึกษา กลับกล่าวถึงความผิดหวังจากการพนันแต่ละครั้งน้อยมาก รวากับเป็นเรื่องปกติที่ต้องมีความผิดหวังซ้ำแล้วซ้ำอีกต่อไป ตัวอย่างของพี่หมูที่เล่าถึงเหตุการณ์ที่เขาเข้าไปนั่งเล่นทันทีที่คนในวงพนันเรียก การลงทุนเพื่อจะได้ผลตอบแทนกลับมา มากก็เกิดขึ้น ซึ่งกรณีตัวอย่างของพี่หมูมักจะทุ่มสุดตัวและส่วนมากก็จะหมดตัว

กลับบ้านทุกครั้ง “ตอนเล่นเป็นต่าย่าน ตอนกลับบ้านเป็นตาหลูโตน”³ ดังนั้น จะเห็นว่าการเล่นพนันหรือไม่เล่นพนันของกรณีศึกษาต่างก็มีการผลิตซ้ำคุณค่าของการพนันของเขาด้วย การก้าวไปถึงหลังจากความหวังสูญสลาย (After Action of Hope) จากการพนันจะช่วยการปลดปล่อยวิธีการมองภาพลวงของการพนัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพนัน โดยการเผยแพร่มาภาพลวงที่มี หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้เกิดการตระหนักรู้เรื่องการพนัน

สำหรับห่วยใต้ดิน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คนส่วนใหญ่เห็นเป็นเรื่องที่ไม่ผิด แม้ว่าจจะรับรู้ว่ามีผิดกฎหมาย การที่ห่วยใต้ดินอยู่ในสังคมอีสานมานาน และกลายเป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้นเป็นประจำโดยเฉพาะในทุกวันที่ 1 และวันที่ 16 ทำให้ไม่มีใครมองว่าการซื้อห่วยใต้ดินเป็นเรื่องที่ผิดแต่อย่างใด และในบางครั้งกลับมองเป็นการสนับสนุนให้คนจนได้เข้าถึงโอกาสที่จะมีเงินต่อยอดลงทุนในชีวิต หรือแม้กระทั่งลอตเตอรี่ที่ทุกคนต่างมีความหวังจะถูกรางวัลที่ 1 ลักครั้ง ห่วยใต้ดินที่ปัจจุบันมีเกลื่อนและคนซื้อมีโอกาสถูกเจ้ามือเอาเปรียบได้ง่าย เช่น การเบี้ยวไม่จ่ายเงิน หรือจ่ายแค่ครึ่งเดียวนั้น ทำให้หลายคนเห็นว่าตนเองในฐานะผู้บริโภคกำลังถูกเอาเปรียบและเรียกร้องให้ห่วยกลับมาอยู่บนดินแบบถูกกฎหมาย ทั้งอยู่ในวิถีชีวิตของชาวชุมชนจนมองว่าการพนันเป็นสิ่งที่ไม่ผิดศีลธรรม เป็นเรื่องปกติเป็นวัฒนธรรมไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน ซึ่งทำให้กลุ่มดังกล่าวออกจากการเล่นได้ยาก

บทความชิ้นนี้มีความเห็นสอดคล้องกับ Center for Gambling Studies (2014) ที่ชี้ว่า ห่วยคือ “ความหวังของคนจน” อย่างไรก็ดี ห่วยก็ไม่ใช่แค่ความหวังของคนจนเพียงกลุ่มเดียว แต่กลุ่มที่ไม่ได้เห็นว่าตนเองจนก็มีความหวังในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น กรณีศึกษาบางคนบอกว่าการพนันกลับช่วยชีวิตในช่วงเวลาที่ชีวิตตกต่ำ ในขณะที่หลายคนมีความหวังในการถูกรางวัลใหญ่เพื่อให้ชีวิตสุขสบายมากขึ้น การอธิบายหนึ่งที่สำคัญคือการให้ความหมายของการเข้าสู่พื้นที่การพนันว่าด้วยการ “ความทุกข์ยาก” “ความหวัง” ของคนจนภายใต้ระบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ รวมถึงการชี้ว่าห่วยเป็นการพนันที่ส่งผลกระทบต่อชน้อย สะท้อนให้เห็นการตีความห่วยในมิติของความไม่เท่าเทียมของคนในสังคมที่ต้องดิ้นรนหาวิธีเอาตัวรอดหาเงินมาใช้จ่ายเพิ่มเติม แม้ว่าพวกเขาไม่ได้ประสบความสำเร็จในทุกครั้งที่ซื้อห่วยก็ตาม ในลักษณะนี้มีความคล้ายคลึงกับการอธิบายของ Ortner (as cited in Luangaramsri, 2020, p. 191) ที่ได้เสนอว่าวัฒนธรรมในฐานะที่ปฏิบัติการนั้นหล่อหลอมผู้คนไม่ใช่

³ หมายถึง ในเวลาที่เล่น เล่นสุดตัวจนน่ากลัวแต่เวลากลับบ้านก็หมดตัวกลับอย่างน่าสงสาร

ในฐานะที่ผู้คนนั้นเป็นสมาชิกของสังคมเฉพาะหนึ่ง ๆ หากแต่ในฐานะที่วัฒนธรรมนั้น อยู่ภายใต้ระบอบอำนาจในประวัติศาสตร์เฉพาะ การตีความวัฒนธรรมแบบนี้ เป็นการดึงวัฒนธรรมออกจากการเกาะเกี่ยวกับหน่วยทางสังคมแบบหยุดนิ่ง และหันมา พิจารณารูปการณัจิตสำนึกทางวัฒนธรรมที่ถูกผลิตขึ้นโดยระบอบต่าง ๆ ในทาง ประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นสิ่งเอื้ออำนวย ซึ่งมีใช้เพื่อให้ ดำรงอยู่กับสังคมที่เป็นอยู่เท่านั้น หากแต่วัฒนธรรมยังเป็นทรัพยากรที่ถูกใช้ในการ ตอบได้หรือต่อต้านอีกด้วย การตีความวัฒนธรรมในฐานะปฏิบัติการจึงเป็นการนำ เอามิติของอำนาจและความไม่เท่าเทียมมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม นอกจากนี้ การที่คนชายห่วยใต้ดินเห็นว่า “การชายห่วยใต้ดินก็เป็นการช่วยคนที่เขาไม่มีทุน ให้เอาเงินเล็กเงินน้อยมาต่อยอดได้ถ้าเขาโชคดี” ก็เป็นการตีความในมิติของ การยอมรับและอนุญาตให้ห่วยใต้ดินดำรงอยู่ในสังคมในมิติของตอบได้กับความจน ของคนส่วนหนึ่ง ซึ่งในมิตินี้สอดคล้องกับที่ Wittayapak (2015, p. 3) ที่ชี้ว่า การวิเคราะห์การต่อสู้ของคนเพื่อเข้าถึงทรัพยากรและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผู้คนต่างมีการลงทุนทางด้าน “ความหมายของวัฒนธรรม” ไม่น้อยไปกว่าการลงทุน ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในการพนันก็มีมิติของการให้ความหมายที่นำไปสู่การสร้าง ความชอบธรรมของการกระทำผ่านประวัติศาสตร์ของการพนันและภูมิโนคติที่คนเหล่านั้น คู้นเคย

อย่างไรก็ดี ปฏิเสธไม่ได้ว่าในทางกลับกันการพนันทำให้หลายคนจนลงหรือมี ค่าใช้จ่ายไปกับการพนันโดยไม่ได้มีการคำนวณค่าใช้จ่ายที่สูญเสียชีวิต โดย การซื้อ ที่ผูกกับความหวังจึงมีโอกาสที่ทำให้ผู้ซื้อขาดสติและทุ่มเงินไปกับการเล่นพนัน ซึ่งผู้เล่นไม่สามารถพยากรณ์หรือคำนวณได้ว่าตนเองจะได้เงินเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ หลายกรณีประสบปัญหาจากการพนันจากการถล่มล้มมากขึ้น และหลายกรณีมี แนวโน้มจะประสบปัญหาจากการพนัน นอกจากนี้ การพนันในหลายประเภทก็สร้าง ผลเสียที่ประชาชนหลายคนคาดไม่ถึง โดยเฉพาะการพนันประเภทปอนที่มีตัวกระตุ้น ให้เกิดการลงทุนแก้มือ และเจ้าหนีนอกระบบที่สร้างปัญหาอื่น ๆ ส่งผลเป็นลูกโซ่ ปัญหาคอร์รัปชันรับส่วยของตำรวจ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างจริงจัง นอกจากนี้ การพนันออนไลน์ที่เราไม่ทราบว่าเป็นผู้เล่น การพนันออนไลน์จึงเป็นการพนัน ที่ต้องพิจารณาในเชิงนโยบายว่าจะมีมาตรการในการกำกับ หรือการป้องกันไม่ให้เกิด การกระตุ้นเหล่านี้ภายใต้การเมืองและระบบทุนนิยมที่มีคนพร้อมจะเข้าหาประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างจริงจัง

ในส่วนของการแก้ไขปัญหาคารพนั้น กลุ่มกรณีศึกษาได้ให้มุมมองการแก้ไขปัญหาการติดพนันที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับปัจเจกและในระดับชุมชน รวมถึงการแก้ไขมุมมองในเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อ เช่น การละเลิกวัฒนธรรมการเล่นพนันในงานศพและงานบุญ และมีการเสนอการแก้ไขปัญหาในเชิงกฎหมายและเข้มงวดในการจับกุม

สรุปผลการศึกษา

กล่าวโดยสรุป การพนันในมุมมองของแต่ละกรณีศึกษามีมิติที่หลากหลาย การพนันบางชนิด เช่น หวยใต้ดิน แม้ว่าจะผิดกฎหมายแต่ก็มีการเล่นอย่างเปิดเผยกลับไม่ได้เป็นเรื่องที่ผิดในมุมมองของชาวบ้านเนื่องจากกลายเป็นสิ่งที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันมาอย่างยาวนานและส่วนใหญ่มองว่าไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงในวงกว้าง โดยการพนันที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคมที่เขาอยู่เป็นการพนันที่ไม่เป็นที่ยอมรับ ความหมายของการพนันต่อชีวิตของผู้เล่นต่างมีแง่มุมที่น่าสนใจที่สะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิตท่ามกลางสังคมวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ที่กำกับรายล้อมเขาอยู่ในขณะเดียวกันความหวังความฝันในการมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมจากการเล่นก็เป็นส่วนที่ทำให้เขายังอยู่ในพื้นที่พนันดังกล่าวด้วย กฎเกณฑ์ทางสังคมจึงมีส่วนในการกำกับรูปแบบของการเล่นพนันหรือมีส่วนให้ผู้เล่นหลีกเลี่ยงหนีจากกฎหมายที่กำกับเขาอยู่ด้วยนิยามความหมายและปฏิบัติการที่แตกต่างกัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “การพนันในอีสาน: มองผ่านบริบทวัฒนธรรมความเชื่อและวัฒนธรรมการเมือง กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น” ผู้เขียนขอขอบคุณ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

References

- Center for Gambling Studies. (2014). *Huay: Kwamroo lae kwammai nai mummong khong puying* (in Thai). [Lottery: Knowledge and meaning in woman's views]. Bangkok: Center for Gambling Studies, Chulalongkorn University.
- Fuengfusakul, A. (2005). Wattanatham. [Culture]. In Lecturers of Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Science, Chiang Mai University. *Naewkit puentan tang sangkon lae wattanatham* (in Thai). [Basic concept of social and culture] (pp. 47–57). Chiang Mai: Department of Anthropology and Sociology, Faculty of Social Science, Chiang Mai University.
- Gordon, R., & Reith, G. (2019). Gambling as social practice: A complementary approach for reducing harm? *Harm Reduction Journal*, 16(1), 64. doi:10.1186/s12954-019-0342-2
- Hippel, W. V., & Henry, J. D. (2016). Aging and self-regulation. In D. V. Kathleen & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications* (pp. 479–496). New York: The Guilford Press.
- Leeanansaksiri, P. (1992). *Pruettikam kan len panan prapet huay tai din khong prachachon nai khet tessaban muang Khonkaen* (in Thai). [Gambling behavior on illegal lottery of the people in the municipal of Khon Kaen]. (Master's thesis). Mahasarakam: Srinakharinwirot University, Mahasarakam Campus.
- Luangaramsri, P. (2020). Tissadee patibatkan kup jut plian nai manusayawittaya (in Thai). [Practice theory and anthropology turn]. *Journal of Anthropology, Sirindhorn Anthropology Centre (JASAC)*, 3(2), 186–194. Retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jasac/article/view/246487>
- Maranges, H. M., & Baumeister, R. F. (2016). Self-control and ego depletion. In D. V. Kathleen and R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications* (pp. 42–61). New York: The Guilford Press.
- McMillan, J. (Ed.). (1996). *Gambling culture*. London: Routledge.

- Thanawattanawong, C., Sumnuanyen, K., Tapmongkol, P., Manarat, P., Gajasawasdi, S., & Aksorn, K. (2014). *Kanpanan tee sumpan kup witee cheewit koranee suksa bon pai panan football website lae high-low jungwad Ubon Ratchathani lae Amnat Charoen* (in Thai). (research report). [Gambling and livelihood: A case of local card gambling, online football gambling, and high-low in Ubon Ratchathani and Amnat Charoen]. Bangkok: Center for Gambling Studies, Chulalongkorn University.
- Wittayapak, C. (2015). Botnam: Wattanatham khue amnat [Introduction: Culture is power]. In C. Wittayapak. (Ed.), *Wattanatham khue amnat* (in Thai). [Culture is power] (pp. 1–29). Chiang Mai: Center for Ethnic Studies and Development, Chiang Mai University
- Yodkamonsat, S. (2012). Kanpanan nai sangkom Thai (in Thai). [Gambling in Thai society]. *Tun Game*, 1(1), 6–11. Retrieved from http://www.gambling-study-th.org/imgadmins/pamphlet_file/tunngames.pdf